

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение

«Персирланская общеобразовательная школа»

Канашского района Чувашской Республики

на заседании МО

Протокол № 1

от « 30 » августа 2022г.

Согласовано

Зам. директора по УВР

 /Л.Н.Былинкина/

« 30 » августа 2022г.

Утверждено

Директор
МБОУ «Персирланская
ООШ»

 /С.Ю.Григорьева/

Приказ № 134

от « 30 » августа 2022г.

Рабочая учебная программа

Учебный предмет – чувашский язык

Класс: 6-9

Срок реализации программы: 2022-2023 учебный год

Рабочую учебную программу составил учитель чувашского языка и литературы:
Клочкова Наталья Владимировна

д.Персирланы – 2022

ӂлантарни (6 класс)

ӂс программине ҫак документсене тӑе хурса тунӑ:

- **стандарт:** Государственный образовательный стандартосновного общегообразования (приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 17.12.2010 г. № 1897);

- **программа:** Чӑваш чӑлхи программы: чӑваш шкулӑн 5-9 класӑсем валли. И.А.Андреев, Г.Н.Семенова, Ю.М.Виноградов хатӑрленӑ – Шупашкар, 2013;

-**программа:** Основная образовательная программа основного общего образования МБОУ «Персирланская ООШ»;

-**положения** о рабочих программах МБОУ «Персирланская ООШ»;

«Чӑваш чӑлхи» предметӑн тӑп тӑллевӑсемпе задачисем:

«Чӑваш чӑлхи» предметӑн тӑллевӑсем:

- вӑренекенсен калаҫӑвӑе ҫыравне аталантарасси тата тӑрӑс те илемлӑ вулама хӑнӑхтарасси;

- вӑренекенсен калаҫӑвне тӑрӑс йӑркелесси;

- вӑренекенсен логикалла шухӑшлавне аталантарасси;

- орфографипе пунктуаци хӑнӑхӑвӑсене ҫирӑплетесси;

- уроксенче ачасен ҫыхӑнулла калаҫӑвне аталантарасси.

Вӑрентӑ предметӑн задачисем:

- тӑван чӑлхене юратма, чӑлхе урокӑсенче илнӑ пӑлӑпе ӑлемрен пурнӑҫра, ӑҫре уҫӑ курма хӑнӑхтарасси;

- ачасене сӑмахсемпе вырӑнла та тирпейлӑ уҫӑ курма вӑрентесси тата вӑсен лексикине пуянлатасси;

- вӑренекенсене фонетика, лексика, грамматика никӑсӑсемпе тата чӑлхе наукин тӑп ыйтӑвӑсемпе, чӑлхен общество пурнӑҫӑнчи вырӑнӑе паллаштарасси;

- грамматикан кашни темине вӑрентнӑ чух ачасене литература чӑлхин ҫирӑпланнӑ нормисемпе паллаштарасси, пулвеве ҫав нормӑсене пӑхӑнса йӑркелеме вӑрентесси.

тата стиль уйрӑмлӑхӑсене аҫархама вӑрентесси.

Вӑренӑ пособиӑ:

Чӑваш чӑлхи: 6-мӑш класс валли / Л.Г. Петрова, Ю.М. Виноградов. – Шупашкар: Чӑваш кӑеке издательстви, 2014. – 223 с. ISBN 978-5-7670-2231-1

Вӑрентӑ предметӑн вырӑнӑ:

тӑван чӑлхене вӑрентме 6 класра эрнере 68 сехет - 2 сехет уйӑрнӑ.

Чӑваш чӑлхине вӑренин результатӑсем

Харкамлаӑ (личностные) результатӑсем:

1) тӑван чӑлхе чӑваш халахӑн наци пурлахе пулнине, Чӑваш Республикинче вырӑс чӑлхипе тан патшалӑх чӑлхи пулнине ӑнланни; тӑван чӑлхеве ӑлемрен кулленхи пурнӑҫра, суйласа илнӑ профессире уҫӑ курма пултарни;

2) чӑваш чӑлхин илемлӑхне хаклама пултарни, тӑван чӑлхене хисеплени, унпа мӑнаҫланни; чӑваш пулвевӑн нормисене наци культурин пуянлахе шайне лартса сыхласси кашни чӑвашшӑн пысӑк тивӑҫ тесе йышӑнни; пулвеве куллен-кун аталантарма тӑрӑшни;

3) шухӑшпа туйӑма палӑртма уҫӑ куракан сӑмахсем, грамматика хатӑрӑсем пулвевре йышла пулни; ача хӑй пулвевне (калаҫнине те, ҫырнине те) сӑнаса тивӑҫлӑ хак пама пултарни.

Пур предмета та вӑренме кирлӑ (метапредметные) результатсем:

1) пулвевӑн мӑн пур тӑсӑе уҫӑ курни:

- сӑмахпа каласа е ҫыrsa пӑлтернӑ информацие тӑрӑс ӑнланни;

- вулавӑн тӑрлӑ мелӑе уҫӑ курни;

- тӑрлӑ ҫӑртен (хаҫат-журналтан, Интернетран, радиопа телевиденирен т.ӑт.те) килекен материалпа паллашса информаци пухма пултарни;

- ку е вӑл темӑпа ҫыхӑннӑ материала вуласа е илтсе тупма, ӑна пухса, тишкерсе, кирлине суйласа илме пултарни; пухнӑ информацие сыхлама, улӑштарма тата кирлӑ ҫӑрте уҫӑ курма пултарни (информаци ҫӑл куҫӑ хаҫат-журнал, тӑрлӑрен техника хатӑрӑ пулма пултарать);

- пѣччен е ушкѣнпа тумалли вѣренү ёѣн тѣллевне, йѣркине ѣнланса илни, ёѣ результатне каласа е ҫырса хаклама пултарни;

- шухѣша сѣмах вѣҫҫен е ҫырса ирѣклѣ те тѣрѣс уҫса пама пултарни;

- тантѣшсем умѣнче пѣчѣк е пысѣкрах доклад тума хѣнѣху пурри;

2) вѣренүре илнѣ тѣрлѣ пѣлүпе, нумай-нумай хѣнѣхупа яланхи пурнѣҫра уҫа курни; тѣван чѣлхене вѣренсе пухнѣ пѣлүпе тата хѣнѣхупа ытти предмета (тѣван мар чѣлхесене, литературана т.Ыт.те) вѣренме уҫа курни;

3) каласнѣ май, пѣр-пѣр ёѣ тунѣ чух е мѣнле те пулин тавлашуллѣ ыйтѣва сүтсе явнѣ чух ҫынсемпе тѣрлѣ ҫыхѣнѣва кѣме хѣнѣху пурри; пѣр-пѣр йѣркепе иртекен хутшѣнура е яланхи каласура наци культуринче ҫирѣплennѣ пуплев нормисене пѣхѣнни.

Предмета вѣреннин (предметные) результатѣсем:

1) чѣваш чѣлхи чѣваш халѣх чѣлхи, хамѣр республикѣра патшалѣх чѣлхи (вырѣс чѣлхипе пѣрле) пулнине ѣнланни; тѣван чѣлхепе культура хушшинче тачѣ ҫыхѣну пуррине пѣлни; чѣваш чѣлхи уйрѣм ҫынпа общество пурнѣҫенче мѣнле вырѣн йышѣннине ѣша хывни;

2) тѣван чѣлхене пѣлни чѣваш культуришѣн, халѣх пуласлѣхѣшѣн пысѣк пѣлтерѣшлѣ пулнине, ҫавѣнпа чѣлхене вѣренме тивѣҫ пуррине ѣнланни;

3) пуплевѣн тѣрлѣ тѣсѣпе уҫа курма пултарни;

4) чѣваш чѣлхине тѣпчекен ѣслѣлѣхѣн никѣсне ѣша хывни; чѣлхен шайѣсемпе единицисем хушшинчи ҫыхѣнусене ѣнланни;

5) чѣлхе ѣслѣлѣхѣн тѣп ѣнлавѣсене алла илни: чѣлхе вѣрентѣвѣ тата унѣн тѣп пайѣсем; чѣлхе тата пуплев, пуплевпе уҫа курса хутшѣнни, каласу тата ҫыру; монолог тата диалог; пуплев ситуацийѣ; пуплевѣн функципе шухѣшран килекен тѣсѣсем (калав, сѣнлав, ѣслав); текст, чѣлхе единицисем, вѣсен паллисем тата пуплевре уҫа курнѣ чухнехи уйрѣмлѣхсем;

6) сѣмаха фонетика, тытѣмѣ, пулѣвѣ, лексика енчен тишкерме пѣлни, сѣмах майлашѣвѣпе предложение синтаксис енчен тишкерни; текста ун содержанийѣ, тѣп палисемпе тытѣмѣ енчен, пуплевѣн функцире палѣракан тѣсѣсене кура, чѣлхе уйрѣмлѣхсене пѣхса, илемлѣх хатѣрѣсене шута илсе тишкерни;

7) тѣван чѣлхен эстетика функцине ѣнланса илни, илемлѣ литература тексчѣсене тишкернѣ май пуплев единицин илемлѣхне курма пѣлни.

Вѣренекенѣн пултармалла:

6 класс пѣтернѣ ҫѣре

- сайра тѣл пулакан сѣмахсен пѣлтерѣшѣсемпе словарь тѣрѣх паллашса вѣсене пуплеве кѣртсе пыма;

- вѣреннѣ пуплев пайѣсенчи иккѣмѣшле сѣмахсем епле пулнине ѣнлантарма, тухѣҫлѣ тата тухѣҫсѣр аффикссемпе уҫа курма;

- вѣреннѣ пуплев пайѣсен формисемпе пуплевре тѣрѣс уҫа курма;

- синонимлѣ формѣсемпе вырѣнлѣ уҫа курма;

- вѣреннѣ пуплев пайѣсен тѣп уйрѣмлѣхсене ѣнлантарма;

- япала ячѣсемпе местоименисен падежѣсене уйѣрма, пуплевре ҫав формѣсемпе тѣрѣс уҫа курма.

«Чѣваш чѣлхи» предметѣн содержанийѣ:

6 класс

«Тѣван чѣлхе – пѣлү ҫал куҫѣ» күртѣм урок.

5 класра вѣреннине аса илсе ҫирѣплетесси.

Морфологипе орфографи. Чѣлхери сѣмахсен ушкѣнѣсем. Пуплев пайѣсем.

Япала ячѣсем. Япала ячѣсен пѣлтерѣшѣ, морфологи палисем, синтаксис уйрѣмлѣхѣсем.

Пайѣр тата пайѣр мар ятсем. Япала ячѣсен хисепѣ. Япала ячѣсен пулѣвѣ. Япала ячѣсен вѣҫленѣвѣ. Камѣнлѣха палѣртмалли мелсем. Тулли мар пѣлтерѣшлѣ япала ячѣсем. Япала ячѣсен пуплеври вырѣнѣ.

Паллѣ ячѣсем. Паллѣ ячѣсем, вѣсен пѣлтерѣшѣ, морфологи палисем, синтаксис уйрѣмлѣхѣсем. Паллѣ ячѣсен пахалѣх виҫине кѣтартакан формисем. Паллѣ ячѣсен пулѣвѣ. Паллѣ ячѣсен пѣлтерѣш ушкѣнѣсем. Паллѣрту форми. Тулли мар пѣлтерѣшлѣ паллѣ ячѣсем. Паллѣ ячѣсен пуплеври вырѣнѣ.

Хисеп ячѣсем. Хисеп ячѣсен пѣлтерѣшѣ, морфологи палисем, синтаксис уйрѣмлѣхѣсем. Тулли тата вак хисепсем. Хисеп ячѣсен ушкѣнѣсем. Шут хисепѣн тулли тата кѣске

формисем. Хисеп ячәсен вәҗленёвё, вёҗленүри уйрәмләхсем. Хисеп ячәсен пуплеври синонимләхё. Хисеп ячәсен пуплеври вырәнё.

Наречин. Наречин пёлтерёшё, вёсене уйрәмалли палләсем. Наречисен пулавё. Синоним тата антоним наречисем.

Евёрлев сәмахёсем (евёрлевсем). Евёрлевсен пёлтерёшё, пуплеври вырәнё. Евёрлевсен тёсёсем. Евёрлевсен вариантләхё.

Сыхәнүллә пуплеве аталантарасси.

6 класра вёреннине аса илсе пётёмлетесси.

Чаваш чёлхи урокёсен тематика планё – 6 класс (68 сехет)

Уроксен йёрки	Урок теми	Сехетсен шучё
1	Таван чёлхе – пёлү җал куҗё	1
	5-мёш класра вёреннине аса илни (3сехет)	
2	Сасã тата сас пали.Вырãс чёлхинчен йышãннã сãмахсем.	1
3	Самах тытамё.	1
4	Тёрёслев диктанчё «Кёрхи җанталãк»	1
	МОРФОЛОГИПЕ ОРФОГРАФИ Пуплев пайёсем (3 сехет)	
5	Тулли пёлтерёшлё пуплев пайёсем. Морфологи.	1
6	Пулãшу пёлтерёшлё пуплев пайёсем	1
7	ҖПАу 1. Изложени «И.Я.Яковлев»	1
	Япала ячёсем (17 сехет)	
8	Япала ячёсем җинчен ãнлантарни.	1
9	Тулли мар пёлтерёшлё япала ячёсем.	1
10	Падеж системине кёмен аффикссем (формãсем)	1
11	Пайãр ятсемпе пайãр мар ятсем	1
12	Пайãр ятсене тёрёс җырасси.	1
13	Япала ячёсен хисепё.	1
14	Япала ячёсен пулавё	1
15	ҖПАу2.Изложени.	1
16	Япала ячёсен вёҗленёвё	1
17	Вёҗленүри уйрәмләхсем.	1
18	Вёҗленүри уйрәмләхсем	1
19	Вырãс чёлхинчен йышãннã япала ячёсене җырасси	1
20	Тёрёслев диктанчё «Җул җинчи инкек»	1
21	Япала ячёсен камãнлãх форми	1
22	Япала ячёсен камãнлãх форми	1
23	ҖПАу 3.Сочинени «Юлташ җемйи»	1
24	Япала ячёсене тишкерни.	1
	Паллã ячёсем (7 сехет)	

25	Паллә ячәсен пәлтерешә, морфологи палисемпе синтаксис уйрәмләхәсем	1
26	Паллә ячәсен пуләвә	1
27	Пахаләх виҗине паләртакан формәсем.	1
28	Паллә ячәсен паләрту форми	1
29	ҶПАу 4. Изложени.	1
30	Паллә ячәсене морфологи теләшәнчен тишкерни	1
31	Тәрәслев диктанчә «Тусем»	1
	Хисеп ячәсем (4 сехет)	1
32	Хисеп ячәсем җинчен әнлантарни.	1
33	Хисеп ячәсен ушкәнәсем. Шут, валеҗү, йәрке, пәтәмлетү хисепәсем.	1
34	Хисеп ячәсене морфологи теләшәнчен тишкерни. Вәреннине аса илни.	1
35	Тәрәслев диктанчә.	1
	Местоименисем (11 сехет)	
36	Местоименисем. Сәпат местоименийәсем.	1
37	Таврәну местоименийәсем.	1
38	Кәтарту местоименийәсем.	1
39	ҶПАу 5. Изложени	1
40	Бйту местоименийәсем.	1
41	Ҷукләх местоименийәсем.	1
42	Паллә мар местоименисем	1
43	Паллә местоименисем	1
44	Местоименисене тәрәс җырасси.	1
45	Местоименисене морфологи теләшәнчен тишкерни	1
46	Тәрәслев диктанчә.	1
	Наречисем (6 сехет)	
47	Наречисем җинчен әнлантарни	1
48	Наречисен пәлтереш ушкәнәсем	1
49	Наречисен пуләвә	1
50	Наречисен танлаштару формисем	1
51	Наречисене морфологи теләшәнчен тишкерни. Вәреннине аса илни.	1
52	Тәрәслев диктанчә.	1
	Евәрлев сәмахәсем (3 сехет)	
53	Евәрлев сәмахәсемпе паллаштарни, вәсене тәрәс җырасси.	1
54	Евәрлев сәмахәсене морфологи теләшәнчен тишкерни. Вәреннине аса илни.	1
55	ҶПАу 6. 286 м/х	1
	Глагол (10 сехет)	
56	Глаголсем җинчен әнлантарни.	1
57	Глаголсен пуләвә.	1
58	Глаголсен сәпатлә формисем, наклоненийәсем, вәхәтсем.	1
59	Темиҗе иртнә вәхәт	1
60	Асәрхаттару диктанчә.	1
61	Ёмәт наклоненийә	1
62	Хушу наклоненийә	1
63	Киләшү наклоненийә	1

64	Глаголсене морфологи телешенчен тишкерни. Вѣреннине аса илни.	1
65	Пѣтѣмлету тѣрѣслев диктанчѣ.	1
	6-мѣш класра вѣреннине аса илни (3 сехет)	
66	Япала ячѣ. Палла ячѣ. Хисеп ячѣ.	1
67	Местоимени. Наречисем.Евѣрлев сѣмахсем.	1
68	Глаголсем.	1

Ѐнлантарни (7 класс)

Ѐс программине сак документсене тѣпе хурса тунѣ:

- **стандарт:** Государственный образовательный стандарт основного общего образования (приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 17.12.2010 г. № 1897);

- **программа:** Чѣваш чѣлхи. Тѣслѣх программа: чѣваш шкулѣн 5-9-мѣш класѣсем валли/ И.А.Андреев, Г.Н.Семенова, Ю.М.Виноградов. – Шупашкар: Чѣваш Республикин вѣрену институтѣн издательство центрѣ, 2013.

-**программа:** Основная образовательная программа основного общего образования МБОУ «Персирланская ООШ»;

-**положения** о рабочих программах МБОУ «Персирланская ООШ»;

Кашни сын хѣйѣн тѣван чѣлхине вѣренмелле, унпа яланхи пуплевре тата сырура тѣрѣс уса курма пѣлмелле. Ку ѣсе кирлѣ пек йѣркелеме ѣс программы пулѣшашь. 7- мѣш класра морфологипе орфографи материалѣсем тѣп вырѣнта тѣрашѣ. Морфологипе сѣмах

тытәмәнче палләрах уйрәмләхсем пур: агглютинаци, сәмах перекечә (пёр пуплев пайё тепёр пуплев пайё пёлтерешёпе сүреме пултарни). Тулли пёлтерешлө сәмахсем тулли пёлтерешпе сүреме пултарни. Сәмах тәвакан палләрах аффиксем. Мәшәр сәмахсем, хутла сәмахсем. Пёр тымартан пулна сәмахсем.

Вёрентекенён сәкна асра тытмалла: чөлхепе хутшәнура (каласура е сырура) кирлө пек усә курма вёрентеймесен унан тытәмә сичен каласнин усси сукпа пөрех. Чөлхе тытәмне пёлнине пуплевре паләртмалла. Ачан каласәвөпе сыравө сүлсеренех пуянланса, якалса, тасалса пыни кәна унан чөлхе пөлөвө тарәнланса пынине кәтартать.

Чәваш чөлхи предметчө умне сәкән пек өссем тухса тәрассө :

«Чәваш чөлхи» предметән төп төллевөсемпе задачисем:

«Чәваш чөлхи» предметән төллевөсем:

- вёренекенсен каласәвөпе сыравне аталантарасси тата төрөс те илемлө вулама хәнәхтарасси;

- вёренекенсен каласәвне төрөс йөркелесси;

- вёренекенсен логикалла шухәшлавне аталантарасси;

- орфографие пунктуаци хәнәхәвөсене сирөплетесси;

- уроксенче ачасен сыхәнүллә каласәвне аталантарасси.

Вёрентү предметчөн задачисем:

- тәван чөлхене юратма, чөлхе урокөсенче илнө пөлүпе үлөмрен пурнәсра, өсре усә курма хәнәхтарасси;

- ачасене сәмахсемпе ыраңлә та тирпейлө усә курма вёрентөсси тата вөсен лексикине пуянлатасси;

- вёренекенсене фонетика, лексика, грамматика никөсөсемпе тата чөлхе наукин төп ыйтәвөсемпе, чөлхен общество пурнәсәнчи ыраңөпе паллаштарасси;

- грамматикән кашни темине вёрентнө чух ачасене литература чөлхин сирөплөннө нормисемпе паллаштарасси, пуплеве сав нормәсене пәхәнса йөркелеме вёрентөсси.

тата стиль уйрәмләхөсене асәрхама вёрентөсси.

Вёрентү предметчөн ыраңнө:

Пөтөмөшле вәтам пөлү паракан шукулти 7 класс ачисем төрлө шайри пөлүллө. Чәваш чөлхи сөхет шучө базисла плана пәхәнса тәрать. Пурө – 68 сөхет. Эрнере – икө сөхет.

Вөренү пособиё:

В 49 Чәваш чөлхи: 7-мөш класс валли / Ю.М. Виноградов, Л.Г. Петрова. – Шупашкар: Чәваш кёнеке издательстви: 2016. – 223 с. ISBN 978-5-7670-2466-7

Чәваш чөлхине вөреннин результатчөсем

Харкамләх (личностные) результатчөсем:

1) тәван чөлхе чәваш халәхөн наци пурләхө пулнине, Чәваш Республикинче ыраңс чөлхипе тан патшаләх чөлхи пулнине әнланни; тәван чөлхепе үлөмрен кулленхи пурнәсра, суйласа илнө профессире усә курма пултарни;

2) чәваш чөлхин илемлөхне хаклама пултарни, тәван чөлхене хисеплени, унпа мәнасланни; чәваш пуплевөн нормисене наци культурин пуянләхө шайне лартса сыхласси кашни чәвашшән пысәк тивөс тесе йышәнни; пуплеве куллен-кун аталантарма тәрашши;

3) шухәшпа туйәма паләртма усә куракан сәмахсем, грамматика хатөресем пуплевре йышлә пулни; ача хай пуплевне (каласнине те, сырнине те) сәнаса тивөслө хак пама пултарни.

Пур предмета та вөренме кирлө (метапредметные)результатсем:

1) пуплевөн мөн пур төсөпе усә курни:

- сәмахпа каласа е сырса пёлтернө информации төрөс әнланни;

- вулавән төрлө мелөпе усә курни;

- төрлө сөртен (хаңат-журналтан, Интернетран, радиопа телевиденирен т.ыт.те) килекен материалпа паллашса информация пухма пултарни;

- ку е вәл темәпа сыхәннә материала вуласа е илтсе тупма, әна пухса, тишкерсе, кирлине суйласа илме пултарни; пухнә информации сыхлама, улаштарма тата кирлө сөрте усә курма пултарни (информаци сәл кусө хаңат-журнал, төрлөрен техника хатөре пулма пултартать);

- пөччен е ушкәнпа тумалли вөренү өсөн төллевне, йөркине әнланса илни, өс результатне каласа е сырса хаклама пултарни;

- шухаша сәмах вәсәән е ҫырса ирәклә те тәрәс уҫса пама пултарни;
- тантәшсем умәнче пәчәк е пысәкрах доклад тума хәнәху пурри;
- 2) вәренүре илнә тәрлә пәлүпе, нумай-нумай хәнәху яланхи пурнаҫра уса курни; тәван чәлхене вәренсе пухна пәлүпе тата хәнәху ытти предмета (тәван мар чәлхесене, литературана т.ыт.те) вәренме уса курни;
- 3) каласна май, пәр-пәр еҫ тунә чух е мәнле те пулин тавлашулла ыйтәва сүтсе явна чух ҫынсемпе тәрлә ҫыхәнәва кәме хәнәху пурри; пәр-пәр йәркепе иртекен хутшәнурә е яланхи каласура наци культурынче ҫирәпләннә пуллев нормисене пәхәнни.

Предмета вәреннин (предметные) результаҫсем:

- 1) чаваш чәлхи чаваш халәх чәлхи, хамәр республикара патшаләх чәлхи (вырәс чәлхипе пәрле) пулнине әнланни; тәван чәлхепе культура хушшинче тачә ҫыхәнәу пуррине пәлни; чаваш чәлхи уйрәм ҫынпа общество пурнаҫәнче мәнле вырән йышәннине әша хывни;
- 2) тәван чәлхене пәлни чаваш культуришән, халәх пуласләхәшән пысәк пәлтерәшлә пулнине, ҫавәнпа чәлхене вәренме тивәҫ пуррине әнланни;
- 3) пуллевән тәрлә тәсәпе уса курма пултарни;
- 4) чаваш чәлхине тәпчекен әсләләхән никәсне әша хывни; чәлхен шайәсемпе единицисем хушшинчи ҫыхәнусене әнланни;
- 5) чәлхе әсләләхән тәп әнлавәсене алла илни: чәлхе вәрентәвә тата унән тәп пайәсем; чәлхе тата пуллев, пуллевпе уса курса хутшәнни, каласу тата ҫыру; монолог тата диалог; пуллев ситуацийә; пуллевән функципе шухәшран килекен тәсәсем (калав, сәнлав, әслав); текст, чәлхе единицисем, вәсен паллисем тата пуллевре уса курна чухнехи уйрәмләхсем;
- 6) сәмаха фонетика, тытәмә, пуләвә, лексика енчен тишкерме пәлни, сәмах майлашәвәпе предложение синтаксис енчен тишкерни; текста ун содержанияйә, тәп паллисемпе тытәмә енчен, пуллевән функцире паләракан тәсәсене кура, чәлхе уйрәмләхсене пәхса, илемләх хатәрсене шута илсе тишкерни;
- 7) тәван чәлхен эстетика функцине әнланса илни, илемлә литература тексәсене тишкернә май пуллев единици илемләхне курма пәлни.

Вәренекән пултармалла:

7 класс пәтернә ҫәре

- хай ҫинчен, тәван ҫемье, ял, шул ҫинчен кәскен те, әнләрах та ҫыхәнәулла каласа пама;
- ҫавнашкалах вуланә пәр-пәр хайлав, курна фильм, әҫта та пулин кайса курни ҫинчен те ирәклән каласа пама;
- сәпайлә каласәва тирпейсәрринчен, кәмәллине кәмәлсәрринчен уйәрма;
- чәлхери сәмахсене май пур таран пуллев пайәсем ҫине уйәрма, пуллев пайәсен уйрәмләхәсене кәтартма;
- пуллев пайәсен тәрлә формисемпе вырәнлә уса курма;
- пуллев этикетне алла илме.

«Чаваш чәлхи» предметән содержанияйә:

7 класс

«Пире, чавашсене вырәс чәлхи питех те кирлә, әнчах тәван чәлхе вырәнне мар, унпа пәрле» күртәм урок.

6 класра вәреннине аса илсе ҫирәплетессе.

Глагол. Глаголән сәпатлә формисем. Глаголән пәлтерәшә, тулашри паллисем. Глагол тәпә. Пулаю форми. Наклоннисем.

Глаголән сәпатсәр формисем. Сәпатсәр формәсен ушкәнәсем. Вәсене пәр-пәринчен уйәракан палләсем. Сәпатсәр формәсен пәлтерәшәсем, пуллеври тәтәшләхә.

Причасти. Причасти тухәслә тата тухәсәр формисем. Пуллеври вырәнә.

Деепричасти. Деепричасти пәлтерәшә, унән уйрәмләхәсем, пуллеври вырәнә.

Инфинитив. Инфинитив формисем. Чаваш чәлхинчи инфинитивпа вырәс чәлхинчи инфинитив, вәсен уйрәмләхә.

Пулашу сәмахәсем.

Хыҫ сәмахсем. Хыҫ сәмахсен пәлтерәшәпе уйрәмләхәсем.

Союзсем. Союзсен пәлтерәшәпе пуллеври вырәнә. Сәпәнәулла тата пәхәнәулла союзсем, вәсен уйрәмләхә, ушкәнәсем.

Татәксем. Татәксен пәлтерәшә, уйрәмләхәсем.

Междомети. Междометисен ытти пуплев пайёсем хушшинчи вырăнĕ.

Чĕлхе тата пуплев. Мĕн вăл чĕлхе? Мĕн вăл пуплев?

Синтаксис тата пуплев. Синтаксис пуплев мĕнле йĕркеленнине вĕрентни.

Предложенипе сăмах майлашăвĕ. Предложенипе сăмах майлашĕ – пĕлтерĕшлĕ сыпăксем.

Предложенири сăмахсен сыхăнăвĕ. Сăмах майлашĕсен тытăмĕ. Хутсăр предложенин хутшăнуран килекен тытăмĕ. Шухаш тĕшши. Сăмахсен йĕрки тата текст. Ыйтуллă тата ыйтусăр предложенисем. Пурлă тата суклă предложенисем.

Текст.Текст стилĕсем. Пуплевĕн аслалăх стилĕ.

Сыхăнуллă пуплеве аталантарасси.

Морфологи вĕреннине аса илсе пĕтĕмлетесси.

Чăваш чĕлхи урокĕсен тематика планĕ – 7 класс (68 сехет)

Уроксен йĕрки	Урок теми	Сехетсен шучĕ
1	Чăваш чĕлхи – тĕрĕк чĕлхи.	1
	6-мĕш класра вĕреннине аса илни (4 сехет)	
2	6-мĕш класра вĕреннине аса илесси. Япала ячĕсем. Паллă тата хисеп ячĕсем.	1
3	6-мĕш класра вĕреннине аса илесси. Местоимении. Наречии. Евĕрлев сăмахĕ.	1
4	6-мĕш класра вĕреннине аса илесси. Глаголăн сăпатлă форми.	1
5	Тĕрĕслев диктанчĕ.	1
	МОРФОЛОГИПЕ ОРФОГРАФИ Глагол. Глаголăн сăпатсăр формисем (18 сехет)	
6	Глагол. Глаголăн сăпатсăр формисем.	1
7	Глаголăн инфинитив форми.	1
8	ÇПАу1. Аслав сочиненийĕ. (20-мĕш хăн. условийĕпе усă курмалла).	1
9	Причасти. Причастисем сĕнчен пĕтĕмĕшле аналтанри.	1
10	Пулмалли причастисем. Причастисен тухăçлă тата тухăçсăр формисем.	1
11	Пулас, хальхи, иртнĕ причастисем.	1
12	Причастисен палăрту формисем.	1
13	Причастисен палăрту формисем.	1
14	ÇПАу2.Сочинени евĕр изложени (М.Г.Данилова,М.З. Табакова. «Сочинени евĕр изложени тексчĕсен пуххи» кĕнекере).	1
15	Причастисен вĕçленĕвĕ.	1
16	Тĕрĕслев диктанчĕ.	1
17	Деепричасти. Деепричастисем сĕнчен пĕтĕмĕшле аналтанри.	1
18	Деепричастисен пулăвĕ.	1
19	Деепричастисен пĕлтерĕшĕсем.	1
20	Деепричастисене тĕрĕс сирма хăнăхтарасси.	1
21	ÇПАу3. Учебникри 81-мĕш хăн-рури темăпа сочинени сырасси.	1
22	Глаголсене тишкерме вĕренесси. Глаголсем сĕнчен вĕреннине пĕтĕмлетесси.	1
23	Тĕрĕслев диктанчĕ.	1

Пулашу пелтерешле пуллев пайесем (9 сехет)		
24	Пулашу пелтерешле пуллев пайесемпе паллаштарасси. Хыс самахсен пелтерешле паллаштарасси.	1
25	Хыс самахсен сыханаве.	1
26	Союзсем. Союзсен ушканесем.	1
27	Союзсене тишкересси.	1
28	ҶПАу4. М.Г.Данилова,М.З. Табакова. «Сочинени евр изложени текчесен пуххи» кенекерен 69стр. «Ҷемерт» текста ырасси.	1
29	Татаксем. Татаксен ушканесем.	1
30	Татаксене терес ырасси.	1
31	Пулашу пелтерешле пуллев пайесем синчен вереннине петемлетесси.	1
32	Тереслев диктанче.	1
33	Междометисем.	1
34	Междометисем.	1
35	ҶПАу5. 170-меш темапа уса курса сочинени ырасси.	1
Челхе тата пуллев (1 сехет)		
36	Мен вал челхе? Мен вал пуллев?	1
Синтаксис тата пунктуаци (1сехет)		
37	Синтаксис пуллев менле йеркеленнине верентни.	1
Предложенипе самах майлашаве (20 сехет)		
38	Предложенипе самах майлашаве – пелтерешле сыпаксем.	1
39	Предложенипе самах майлашаве – пелтерешле сыпаксем.	1
40	Предложенири самахсен сыханаве.	1
41	Самах майлашавен тытаме.	1
42	Ансар самах майлашаве.	1
43	Анла самах майлашаве.	1
44	Самах майлашаве синчен вереннине петемлетесси.	1
45	Тереслев есе.	1
46	ҶПАу6. Сочинени евр изложени (М.Г.Данилова,М.З. Табакова. «Сочинени евр изложени текчесен пуххи» кенекерен)	1
47	Хутсар предложенин хутшануран килекен тытаме.	1
48	Хутсар предложенин хутшануран килекен тытаме.	1
49	Шухаш тешши.	1
50	Шухаш тешши.	1
51	Самахсен йерки тата текст.	1
52	Самахсен йерки тата текст.	1
53	Самахсен йерки тата текст.	1
54	Самахсен йерки тата текст.	1
55	ҶПАу7. Сочинени евр изложени (М.Г.Данилова,М.З. Табакова. «Сочинени евр изложени текчесен пуххи» кенекерен).	1
56	Бйтулла тата бйтусар предложенисем.	1
57	Бйтулла тата бйтусар предложенисем.	1
58	Пурла тата сулла предложенисем	1
59	Пурла тата сулла предложенисем	1
60	Тереслев диктанче.	1
Текст (4 сехет)		
61	Текст стиле.	1

62	Пуплевѣн асла́лăх стилѣ.	1
63	ÇПАУ7. Учебникри 333-мѣш хăнăхтару. Аслав сочиненийѣ сырасси.	1
64	Тѣрѣслев диктанчѣ.	1
7-мѣш класра вѣреннине аса илсе пѣтѣмлетесси (сехет)		
65	Глагол. Глаголăн сăпатсăр формисем.	1
66	Пулашу пѣлтерѣшлѣ пуплев пайѣсем.	1
67	Предложенипе сăмах майлашăвѣ.	1
68	Вѣрену́ сулѣнче тѣл пулнă йывăрлăхсем.	1

Анлантарни (8 кл.)

Ëç программине сак документсене тѣпе хурса тунă:

- **стандарт:** Государственный образовательный стандартосновного общегообразования (приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 17.12.2010 г. № 1897);

- **программа:** Чăваш чѣлхи. Тѣслѣх программа: чăваш шкулѣн 5-9-мѣш класѣсем валли/ И.А.Андреев, Г.Н.Семенова, Ю.М.Виноградов. – Шупашкар: Чăваш Республикин вѣрену́ институтчѣн издательство центрѣ, 2013.

-**программа:** Основная образовательная программа основного общего образования МБОУ «Персирланская ООШ»;

-**положения** о рабочих программах МБОУ «Советская СОШ»;

Кашни сын хайѣн таван чѣлхине вѣренмелле, унпа яланхи пуплевре тата сырура тѣрѣс уса курма пѣлмелле. Ку ѣсе кирлѣ пек йѣркелеме ѣç программы пулашать. 8- мѣш класра синтаксис материалѣсем тѣп вырăнта тăраççѣ.Синтаксисăн паллăрах уйрăмлăхсем пур: предложени моделѣсем виçеллѣ пулни. Сăмах йѣркин хайне евѣрлѣхѣ. Шухăш тѣшшине палăртмалли мелсем. Предложенин интонацийѣ тикѣсрех пулни. Çуклă предложенисем, вѣсен уйрăмлăхсем. Чѣлхе перекечѣ.

Вѣрентекенѣн сакна асра тытмалла: чѣлхепе хутшăнура (калаçура е сырура) кирлѣ пек уса курма вѣрентеймесен унăн тытăмѣ çинчен калаçнин усси çукпа пѣрех. Чѣлхе тытăмне пѣлнине пуплевре палăртмалла. Ачан калаçăвѣпе сырăвѣ сулсеренех пуянланса, якалса, тасалса пыни кăна унăн чѣлхе пѣлѣвѣ тарăнланса пынине кăтартать.

Чăваш чѣлхи предметчѣ умне сакăн пек ѣçсем тухса тăраççѣ:

«Чăваш чѣлхи» предметăн тѣллевѣсем:

- вѣренекенсен калаçăвѣпе сырăвне аталантарасси тата тѣрѣс те илемлѣ вулама хăнăхтарасси;

- вѣренекенсен калаçăвне тѣрѣс йѣркелесси;

- вѣренекенсен логикăллă шухăшлавне аталантарасси;

- орфографипе пунктуаци хăнăхăвѣсене çирĕплетесси;

- уроксенче ачасен сыхăнуллă калаçăвне аталантарасси.

Вёрентү предмечён задачисем:

- таван чёлхене юратма, чёлхе урокёсенче илнё пёлүпе үлёмрен пурнаёсра, ёсре усă курма ханăхтарасси;
- ачасене самахсемпе вырăнлă та тирпейлĕ усă курма вёрентесси тата вёсен лексикине пуянлатасси;
- вёренекенсене фонетика, лексика, грамматика никёсёсемпе тата чёлхе наукин тёл ыйтавёсемпе, чёлхен общество пурнаёснчи вырăнёпе паллаштарасси;
- грамматикан кашни темине вёрентнĕ чух ачасене литература чёлхин сирёпланнĕ нормисемпе паллаштарасси, пуплеве сав нормасене паханса йёркелеме вёрентесси. тата стиль уйрăмлăхёсене асархама вёрентесси.

Вёрентү предмечён вырăнё:

Пётёмёшле ватам пёлү паракан шукулти 8 класс ачисем тёрлĕ шайри пёлүллĕ. Чăваш чёлхи сехет шучё базислă плана паханса тарать. Пурĕ – 68 сехет. Эрнере – икĕ сехет.

Вёренү пособийё:

В 49 Чăваш чёлхи: 8-мёш класс валли / Ю.М. Виноградов, А.С. Егорова. – Шупашкар: Чăваш кёнеке издательстви, 2018. – 223 с. ISBN 978-5-7670-2732-3

Чăваш чёлхине вёреннин результатёсем

Харкамлăх (личностные) результатёсем:

- 1) таван чёлхе чăваш халăхён наци пурлăхё пулнине, Чăваш Республикинче вырăс чёлхипе тан патшалăх чёлхи пулнине анланни; таван чёлхепе үлёмрен кулленхи пурнаёсра, суйласа илнĕ профессире усă курма пултарни;
- 2) чăваш чёлхин илемлĕхне хаклама пултарни, таван чёлхене хисеплени, унпа манаçланни; чăваш пуплевён нормисене наци культурин пуянлăхё шайне лартса сыхласси кашни чăвашшан пысăк тивёс тесе йышанни; пуплеве куллен-кун аталантарма тарăшни;
- 3) шухăшпа туйăма палартма усă куракан самахсем, грамматика хатёрёсем пуплевре йышлă пулни; ача хай пуплевне (калаçнине те, сьрнине те) санаса тивёслĕ хак пама пултарни.

Пур предмета та вёренме кирлĕ (метапредметные) результатсем:

- 1) пуплевён мён пур тёсёпе усă курни:
 - самахпа каласа е сьрса пёлтернĕ информацие тёрёс анланни;
 - вулаван тёрлĕ мелёпе усă курни;
 - тёрлĕ сёртен (хаçат-журналтан, Интернетран, радиопа телевиденирен т.ыт.те) килекен материалпа паллашса информаци пухма пултарни;
 - ку е вал темăпа сьханны материала вуласа е илтсе тупма, ана пухса, тишкерсе, кирлине суйласа илме пултарни; пухна информацие сыхлама, улаштарма тата кирлĕ сёрте усă курма пултарни (информаци съл кусё хаçат-журнал, тёрлёрен техника хатёрё пулма пултарать);
 - пёччен е ушканпа тумалли вёренү ёсён тёллевне, йёркине анланса илни, ёс результатне каласа е сьрса хаклама пултарни;
 - шухаша самах вёсёсён е сьрса ирёклĕ те тёрёс усса пама пултарни;
 - танташсем умёнче пёчек е пысăкрах доклад тума ханăху пурри;
- 2) вёренюре илнĕ тёрлĕ пёлүпе, нумай-нумай ханăхупа яланхи пурнаёсра усă курни; таван чёлхене вёренсе пухна пёлүпе тата ханăхупа ытти предмета (таван мар чёлхесене, литературана т.ыт.те) вёренме усă курни;
- 3) калаçна май, пёр-пёр ёс тунă чух е мёнле те пулин тавлашуллă ыйтава сётсе явна чух сьнсемпе тёрлĕ сьханава кёме ханăху пурри; пёр-пёр йёркепе иртекен хутшанура е яланхи калаçура наци культуринче сирёпланнĕ пуплев нормисене паханни.

Предмета вёреннин (предметные) результатёсем:

- 1) чăваш чёлхи чăваш халăх чёлхи, хамар республикара патшалăх чёлхи (вырăс чёлхипе пёрле) пулнине анланни; таван чёлхепе культура хушшинче тачă сьхану пуррине пёлни; чăваш чёлхи уйрăм сынпа общество пурнаёснче мёнле вырăн йышаннине аша хывни;
- 2) таван чёлхене пёлни чăваш культуришён, халăх пуласлăхёшён пысăк пёлтерёшлĕ пулнине, саванпа чёлхене вёренме тивёс пуррине анланни;
- 3) пуплевён тёрлĕ тёсёпе усă курма пултарни;
- 4) чăваш чёлхине тёлчекен аслалахан никёсне аша хывни; чёлхен шайёсемпе единицисем хушшинчи сьханусене анланни;

- 5) чѣлхе аслаялахѣн тѣп аялавѣсене алла илни: чѣлхе вѣрентѣвѣ тата уяа тѣп пайѣсем; чѣлхе тата пуплев, пуплевпе усѣ курса хутшяааи, калаѣу тата ѣуру; монолог тата диалог; пуплев ситуацийѣ; пуплевѣн функципе шухяшран килекен тѣсѣсем (калав, саялав, аслав); текст, чѣлхе единицисем, вѣсен палисем тата пуплевре усѣ куря чухнехи уйрймлахсем;
- 6) саяаха фонетика, тытамѣ, пулавѣ, лексика енчен тишкерме пѣлни, саяах майлашавѣпе предложение синтаксис енчен тишкерни; текста ун содержанийѣ, тѣп палисемпе тытамѣ енчен, пуплевѣн функцире паларакан тѣсѣсене кура, чѣлхе уйрймлахсене пяхса, илемлѣх хатѣрѣсене шута илсе тишкерни;
- 7) таяан чѣлхен эстетика функцине аяланса илни, илемлѣ литература тексѣсене тишкернѣ май пуплев единици илемлѣхне курма пѣлни.

Вѣренекенѣн пултармалла:

8 класс пѣтернѣ ѣре

- предметра усѣ куракан чѣлхе единицисене пѣр-пѣринчен уйарма, вѣсене аяланма, унсар пуѣне хайсен ѣѣсене хак пама, ѣурнине тѣрѣслема тата тѣрѣс информации пама;
- саяах майлашавѣпе предложени хушшинчи уйрймлахсене аялантарма;
- аяла саяах майлашавѣсене аясаррисенчен уйарма;
- пуплеври саяах ѣыханавѣн мелѣсене палартма;
- предложенири шухяш тѣшшине тупма;
- предложенири саяахсене предложенин содержанине кура йѣркелеме;
- уйтыва саяпайларх тума;
- предложенин темипе ремине тупма;
- предложение членсем тарях тишкерме;
- хутсар тата хутла предложенире чаряну палисене тѣрѣс лартма, вѣсене аялантарма;
- тѣрѣ пуплеве тѣрѣ марринчен уйарма.

«Чываш чѣлхи» предметяа содержанийѣ:

8 класс

«Таяан чѣлхе – асаттесен пехилѣ» кѣртѣм урок.

Предженин тѣп тата кѣѣн членѣсем. Преджени членѣсем. Подлежащи. Сказуемяй. Подлежащипе сказуемяй ѣыханавѣ. Подлежащипе сказуемяй хушшине тире лартасси. Предженин кѣѣн членѣсем. Определени. Дополнени. Обстоятельство. Предженисене членсем тарях тишкересси.

Тѣп членсар предложенисем. Тѣп членсар предложенисен тѣсѣсем.

Кяткасланя хутсар предложенисем.

Пѣр йышши членля предложенисем. Пѣр йышши членля предложенисем. Союзсемпе ѣыханакан пѣр йышши членсем. Пѣр йышши членсем ѣумѣнчи пѣтѣмлетѣ саяахѣсем.

Чѣнѣ.

Кѣртѣм саяахсемпе предложенисем. Кѣртѣм саяахсемпе предложенисене чаряну палисемпе уйрймлатасси.

Диалог тата монолог.

Тулли мар предложенисем.

Уйрймлатакан саяахсем. Уйрймлатни тенине епле аяланмалла? Уйрймлату правилисем.

Урах ѣын саяахсене пѣлтермелли мелсем. Урах ѣын саяахсене пѣлтермелли тѣп мелсем. Тѣрѣ пуплевлѣ предложенисем. Диалог. Цитата тата эпиграф. Пайар мар тѣрѣ пуплев.

Хутла предложени. Хутла предложенин палисем. ѣыхану палисѣр хутла предложенисем. ѣыхану палисѣр хутла предложенисенче чаряну палисем лартасси.

Чѣлхе тата пуплев. Чѣлхепе пуплев хушшинчи тачаѣыхану. Пуплев тата хутшяану. Пуплев ѣѣ-хѣлѣ.

Текст. Чѣлхен функцирен килекен тѣсѣсем. Пуплев ѣѣ-хѣлѣ. Ёслѣ стиль.

ѣыханулла пуплеве аталантарасси.

8 класра вѣренине аса илсе пѣтѣмлетесси.

Уроксен йёрки	Урок теми	Сехетсен щучё
1	Таван чёлхе — асаттесен пехилё.	1
7-мёш класра вёреннине аса илни (3 сехет)		
2	7-мёш класра вёреннине аса илесси. Глаголән сáпатсáр формисем.	1
3	7-мёш класра вёреннине аса илесси. Пулáшу пёлтерёшлё пуплев пайёсем.	1
4	Тёрёслев диктанчё.	1
Предложенин тёп тата кёсён членёсем (11 сехет)		
5	Предложени членёсем. Подлежащи.	1
6	Сказуемáй.	1
7	Подлежащипе сказуемáй сáхáнáвё.	1
8	Подлежащипе сказуемáй хушшине тире лартасси.	1
9	Предложенин кёсён членёсем. Определени.	1
10	Изложени.	1
11	Дополнени.	1
12	Обстоятельство.	1
13	Обстоятельство.	1
14	Предложенисене членсем тáрáх тишкересси.	1
15	Тёрёслев диктанчё.	1
Тёп членсáр предложенисем (3 сехет)		
16	Тёп членсáр предложенисен тёсёсем.	1
17	Тёп членсáр предложенисен тёсёсем.	1
18	Тёп членсáр предложенисен тёсёсем"темáна пётёмлетни.	1
Кáткáслáннá хутсáр предложенисем (13 сехет)		
19	Пёр йышши членсем.	1
20	Союзсемпе сáхáнáкан пёр йышши членсем.	1
21	Пёр йышши ченсем сáмёнчи пётёмлетý сáмахёсем.	1
22	Чёнý.	1
23	СПАу. Изложени.	1
24	Изложени.	1
25	Кýртём сáмахсемпе предложенисем.	1
26	Кýртём сáмахсемпе предложенисене чарáну паллисемпе уйáрасси.	1
27	Кýртём сáмахсемпе предложенисене чарáну паллисемпе уйáрасси.	1
28	Сочинени.	1
29	Тулли мар предложенисем.	1
30	Тулли мар предложенисем.	1
31	Тёрёслев диктанчё.	1
Уйрáмлатнá сáмахсем (5 сехет)		
32	Уйрáмлатни тенине мёнле áнланмалла.	1
33	Уйрáмлату правилисем.	1
34	Уйрáмлату правилисем.	1
35	Хутсáр предложенисене тишкересси.	1
36	«Хутсáр предложени» темáна вёреннине аса илсе сáрёплетесси.	1

Урӑх сын сӑмахӑсене пӑлтермелли мелсем (9 сехет)		
37	Урӑх сын сӑмахӑсене пӑлтермелли тӑп мелсем.	1
38	Тӑрӑ пуплевлӑ предложенисем.	1
39	Тӑрӑ пуплевлӑ предложенисем.	1
40	Диалог.	1
41	Цитата тата эпиграф.	1
42	Сочинени.	1
43	Пайӑр мар тӑрӑ пуплев.	1
44	Изложени.	1
45	Изложени.	
Хутлӑ предложени (7 сехет)		
46	Хутлӑ предложени паллисем.	1
47	Хутлӑ предложени паллисем.	1
48	Сыхӑну палисӑр хутлӑ предложенисем.	1
49	Сыхӑну палисӑр хутлӑ предложенисенче чарӑну палли лартасси.	1
50	Сыхӑну палисӑр хутлӑ предложенисенче чарӑну палли лартасси.	
51	Сыхӑну палисӑр хутлӑ предложенисене тишкересси.	1
52	Тӑрӑслев ӗсӗ.	1
Чӑлхе тата пуплев (4 сехет)		
53	Чӑлхепе пуплев хушшинчи тачӑ сыхӑну.	1
54	Пуплев тата хутшӑну.	1
55	Пуплев ӗсӗ- хӗлӗ.	1
56	Сочинени.	1
Текст (5 сехет)		
57	Чӑлхен функцирен килекен тӑсӑсем.	1
58	Чӑлхен функцирен килекен тӑсӑсем.	1
59	Ӗслӗ стиль.	1
60	Ӗслӗ стиль.	1
61	Изложени.	1
8-мӑш класра вӑреннине аса илсе пӑтӑмлетесси (7 сехет)		
62	8- мӑш класра вӑреннине аса илсе пӑтӑмлетни.	1
63	8- мӑш класра вӑреннине аса илсе пӑтӑмлетни.	1
64	8- мӑш класра вӑреннине аса илсе пӑтӑмлетни.	1
65	8- мӑш класра вӑреннине аса илсе пӑтӑмлетни.	1
66	Тӑрӑслев диктанчӑ.	1
67	Вӑренӑ сулӑнче тӑл пулнӑ йывӑрлӑхсем.	1
68	Пӑтӑмлетӑ урокӗ.	1

Ӏнлантарни (9 класс)

Ӏс программине сак документсене теӀе хурса тунӀ:

- **стандарт:** Государственный образовательный стандартосновного общегообразования (приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 17.12.2010 г. № 1897);

- **программа:** ЧӀваш чӀлхи. ТӀслӀх программа: чӀваш школӀн 5-9-мӀш класӀсем валли/ И.А.Андреев, Г.Н.Семенова, Ю.М.Виноградов. – Шупашкар: ЧӀваш Республикин вӀренӀ институтӀн издательство центрӀ, 2013.

-**программа:** Основная образовательная программа основного общего образования МБОУ «Персирланская ООШ»;

-**положения** о рабочих программах МБОУ «Персирланская ООШ»;

Кашни сын хӀйӀн тӀван чӀлхине вӀренмелле, унпа яланхи пуплевре тата сырура тӀрӀс уӀ курма пӀлмелле. Ку Ӏсе кирлӀ пек йӀркелеме Ӏс программы пулӀшӀть. 9- мӀш класра синтаксис материалӀсем тӀп вырӀнта тӀраӀӀӀ. СинтаксисӀн паллӀрах уйрӀмлӀхсем пур: предложени моделӀсем виӀселлӀ пулни. СӀмах йӀркин хӀйне евӀрлӀхӀ. ШухӀш тӀшшине палӀртмалли мелсем. Предложенин интонацийӀ тикӀсрех пулни. СуклӀ предложенисем, вӀсен уйрӀмлӀхӀсем. ЧӀлхе перекечӀ. ЧӀваш чӀлхи пулӀвӀ. ПаллӀрах тӀпчевӀсем (Н.И.Ашмарин, Ф.Т.Тимофеев, Т.М.Матвеев, В.Г. Егоров, М.Р.Федотов, И.А. Андреев, Л.П. Сергеев т.ыт. те) , вӀсен ӀӀсем.

ВӀрентекенӀн сакна асра тытмалла: чӀлхепе хутшӀнура (калаӀура е сырура) кирлӀ пек уӀ курма вӀрентеймесен унӀн тытӀмӀ сӀнчен калаӀнин усси сукпа пӀрех. ЧӀлхе тытӀмне пӀлнине пуплевре палӀртмалла. Ачан калаӀӀвӀепе сырӀвӀ суксеренех пуянланса, якалса, тасалса пыни кӀна унӀн чӀлхе пӀлӀвӀ тарӀнланса пынине кӀтартӀть.

ЧӀваш чӀлхи предмечӀ умне сакӀн пек Ӏсем тухса тӀраӀӀӀ :

ВӀрентӀ тӀллевӀсем:

-вӀренекенсен калаӀӀвӀепе сырӀвне аталантарасси тата тӀрӀс те илемлӀ вулама хӀнӀхтарасси;

-вӀренекенсен калаӀӀвне тӀрӀс йӀркелесси;

- вӀренекенсен логикӀллӀ шухӀшлавне аталантарасси;

-орфографипе пунктуаци хӀнӀхӀвӀесене сирӀплетесси;

-уроксенче ачасен сыхӀнуллӀ калаӀӀвне аталантарасси.

ВӀрентӀ предмечӀн задачисем:

-тӀван чӀлхене юратма, чӀлхе урокӀсенче илнӀ пӀлӀпе уӀлӀмрен пурнӀсра, Ӏсре уӀ курма хӀнӀхтарасси;

-ачасене сӀмахсемпе вырӀнлӀ та тирпейлӀ уӀ курма вӀрентесси тата вӀсен лексикине пуянлатасси;

-вӀренекенсене фонетика, лексика, грамматика никӀсӀсемпе тата чӀлхе наукин тӀп ыйтӀвӀсемпе, чӀлхен общество пурнӀӀнчи вырӀнӀепе паллаштарасси;

-грамматикӀн кашни темине вӀрентнӀ чух ачасене литература чӀлхин сирӀплӀннӀ нормисемпе паллаштарасси, пуплеве сав нормӀсене пӀхӀнса йӀркелеме вӀрентесси.

ВӀрентӀ предмечӀн вырӀнӀ:

ПӀтӀмӀшле вӀтам пӀлӀ паракан школти 9 класс ачисем тӀрлӀ шайри пӀлӀллӀ. ЧӀваш чӀлхи сехет шучӀ базислӀ плана пӀхӀнса тӀрать. ПурӀ 51 сехет. 1-мӀш, 2-мӀш чӀрӀкре -2 сехет; 3-мӀш, 4-мӀш чӀрӀкре -1 сехет.

ВӀренӀ пособийӀ:

Чăваш чĕлхи: 9 класс валли. Ю.М. Виноградов, А.С. Егорова, Л.Г. Петрова. – Шупашкар: Чăваш кĕнеке издательстви, 2020.

Чăваш чĕлхине вĕренни результатĕсем

Харкамлăх (личностные) результатĕсем:

- 1) тăван чĕлхе чăваш халăхĕн наци пурлăхĕ пулнине, Чăваш Республикинче вырăс чĕлхипе тан патшалăх чĕлхи пулнине аңланни; тăван чĕлхепе үлĕмрен кулленхи пурнăçра, суйласа илнĕ профессире усă курма пултарни;
- 2) чăваш чĕлхин илемлĕхне хаклама пултарни, тăван чĕлхене хисеплени, унпа мăнаçланни; чăваш пуплевĕн нормисене наци культурин пуянлăхĕ шайне лартса сыхласи кашни чăвашшăн пысăк тивĕç тесе йышăнни; пуплеве куллен-кун аталантарма тăрăшни;
- 3) шухăшпа туйăма палăртма усă куракан сăмахсем, грамматика хатĕрĕсем пуплевре йышлă пулни; ача хай пуплевне (калаçнине те, сырнине те) сăнаса тивĕçлĕ хак пама пултарни.

Пур предмета та вĕренме кирлĕ (метапредметные) результатсем:

1) пуплевĕн мĕн пур тĕсĕпе усă курни:

- сăмахпа каласа е сырса пĕлтернĕ информаци тĕрĕс аңланни;
 - вулавăн тĕрлĕ мелĕпе усă курни;
 - тĕрлĕ çĕртен (хаçат-журналтан, Интернетран, радиопа телевиденирен т.ыт.те) килекен материалпа паллашса информаци пухма пултарни;
 - ку е вăл темăпа сыхăннă материала вуласа е илтсе тупма, апа пухса, тишкерсе, кирлине суйласа илме пултарни; пухнă информаци сыхлама, улăштарма тата кирлĕ çĕрте усă курма пултарни (информаци çал куçĕ хаçат-журнал, тĕрлĕрен техника хатĕрĕ пулма пултарать);
 - пĕччен е ушкăнпа тумалли вĕренÿ ёçĕн тĕллевне, йĕркине аңланса илни, ёç результатне каласа е сырса хаклама пултарни;
 - шухăша сăмах вёççĕн е сырса ирĕклĕ те тĕрĕс уçса пама пултарни;
 - тантăшсем умĕнче пĕчĕк е пысăкрах доклад тума хăнăху пурри;
- 2) вĕренÿре илнĕ тĕрлĕ пĕлÿпе, нумай-нумай хăнăхупа яланхи пурнăçра усă курни; тăван чĕлхене вĕренсе пухнă пĕлÿпе тата хăнăхупа ытти предмета (тăван мар чĕлхесене, литературана т.ыт.те) вĕренме усă курни;

3) калаçнă май, пĕр-пĕр ёç тунă чух е мĕнле те пулин тавлашуллă ыйтăва сÿтсе явнă чух сынсемпе тĕрлĕ сыхăнăва кĕме хăнăху пурри; пĕр-пĕр йĕркепе иртекен хутшăнура е яланхи калаçура наци культуринче çирĕпленнĕ пуплев нормисене пăхăнни.

Предмета вĕренни (предметные) результатĕсем:

1) чăваш чĕлхи чăваш халăх чĕлхи, хамăр республикара патшалăх чĕлхи (вырăс чĕлхипе пĕрле) пулнине аңланни; тăван чĕлхепе культура хушшинче тачă сыхăну пуррине пĕлни; чăваш чĕлхи уйрăм сынпа общество пурнăçĕнче мĕнле вырăн йышăннине аша хывни;

2) тăван чĕлхене пĕлни чăваш культуришĕн, халăх пуласлăхĕшĕн пысăк пĕлтерĕшлĕ пулнине, çавăнпа чĕлхене вĕренме тивĕç пуррине аңланни;

3) пуплевĕн тĕрлĕ тĕсĕпе усă курма пултарни;

4) чăваш чĕлхине тĕпчекен аслăлăхăн никĕсне аша хывни; чĕлхен шайĕсемпе единицисем хушшинчи сыхăнусене аңланни;

5) чĕлхе аслăлăхĕн тĕп аңлавĕсене алла илни: чĕлхе вĕрентĕвĕ тата унăн тĕп пайĕсем; чĕлхе тата пуплев, пуплевпе усă курса хутшăнни, калаçу тата сыру; монолог тата диалог; пуплев ситуацийĕ; пуплевĕн функципе шухăшран килекен тĕсĕсем (калав, сăнлав, аслав); текст, чĕлхе единицисем, вĕсен паллисем тата пуплевре усă курнă чухнехи уйрăмлăхсем;

6) сăмаха фонетика, тытăмĕ, пулавĕ, лексика енчен тишкерме пĕлни, сăмах майлашăвĕпе предложение синтаксис енчен тишкерни; текста ун содержанияйĕ, тĕп паллисемпе тытăмĕ енчен, пуплевĕн функцире палăракан тĕсĕсене кура, чĕлхе уйрăмлăхсене пăхса, илемлĕх хатĕрĕсене шута илсе тишкерни;

7) тăван чĕлхен эстетика функцине аңланса илни, илемлĕ литература тексĕсене тишкернĕ май пуплев единицин илемлĕхне курма пĕлни.

Вĕренекенĕн пултармалла:

9 класс пĕтернĕ çĕре

- сăмахсене лексика тата морфологи тишкĕрĕвĕ тума, сăмах тытăмне пĕлме, хутсăр тата хутлă предложенисене тишкерме;

- сасăпа сас палли хушшинчи уйрăмлаха ăнлантарма;
- уçă сасăсемпе хупă сасăсен ушкăнĕсем çинчен каласа пама;
- хупă сасăсен янăравлăхĕпе çемçелĕхне ăнлантарма;
- пуплев пайĕсемпе вĕсен формисене пĕр-пĕринчен уйăрма;
- пуплев пайĕсемпе вĕсен формисене пĕр-пĕринчен уйăрма;
- ăмах пулăвĕпе сăмах улшăнавне пĕр-пĕринчен уйăрма;
- чĕлхепе пуплев мĕн иккенне, чĕлхе пуплевре кăна палăрнине, пуплевре кăна аталанма пултарнине ăнлантарма;
- калаçура та, сырура та сăмах йĕркине кирлĕ пек тытса пыма;
- тĕрлĕ темăпа хайлав çырма;
- пĕр-пĕр темăпа кĕске доклад тума, тухса калаçма;
- çĕлĕ сыру е хăш-пĕр ёç хучĕсем çырма.

«Чăваш чĕлхи» предметĕн содерĳанийĕ:

9 класс

«Чăваша чăваш чĕлхи кирлĕ» кўртĕм урок.

8 класра вĕреннине аса илесси.

Сыпăнуллă хутлă предложенисем. Сыпăнуллă хутлă предложенисем. Сыпăнуллă хутлă предложенисен тĕсĕсем. Сыпăнтаракан союзлă сыпăнуллă хутлă предложенисем. Сыпăнтаракан союзлă сыпăнуллă хутлă предложенисенче чарăну паллисем лартасси. Хирĕçлекен союзлă сыпăнуллă хутлă предложенисем. Хирĕçлекен союзлă сыпăнуллă хутлă предложенисенче чарăну паллисем лартасси. Уйăракан союзлă сыпăнуллă хутлă предложенисем. Уйăракан союзлă сыпăнуллă хутлă предложенисенче чарăну паллисем лартасси. Сыпăнуллă хутлă предложенисене тишкересси.

Пăхăнуллă хутлă предложенисем. Пăхăнуллă хутлă предложени пайĕсем. Пăхăнуллă предложение тĕп предложенипе сыхăнтаракан мелсем. Пĕхăнуллă предложенин хутлă пĕрлĕхри вырăнĕ. Пăхăнуллă хутлă предложенисенче чарăну палли лартасси. Пăхăнуллă хутлă предложени ушкăнĕсем. Пăхăнуллă хутлă предложенисене тишкермелли йĕрке. Союзлă пăхăнуллă хутлă предложенисем. Союзла сăмахлă пăхăнуллă хутлă предложенисем. Хыç сăмахлă пăхăнуллă хутлă предложенисем. Пайĕсене аффиксемпе сыхăнтаркан пăхăнуллă хутлă предложенисем. Пайĕсене -и аффикспа сыхăнтаркан пăхăнуллă хутлă предложенисем. Пайĕсене падеж аффиксĕсемпе сыхăнтаракан пăхăнуллă хутлă предложенисем. Пайĕсене падеж системине кĕмен аффиксемпе сыхăнтаракан пăхăнуллă хутлă предложенисем. Пайĕсене глаголăн деепричасти аффиксĕсемпе сыхăнтаракан пăхăнуллă хутлă предложенисем. Пайĕсене причасти аффиксĕсемпе сыхăнтаркан пăхăнуллă хутлă предложенисем. Пайĕсене вырăнĕ-йĕркипе сыхăнтаракан пăхăнуллă хутлă предложенисем.

Кăткăс тытăмлă хутлă предложенисем. Хутлă предложенисем кăткăсланни. Кăткăс тытăмлă сыхăну паллисĕр хутлă предложенисем. Кăткăс тытăмлă сыпăнуллă хутлă предложенисем. Кăткăс тытăмлă пăхăнуллă хутлă предложенисем.

Текст. Чĕлхе, пуплев тата сыру. Чăваш сыравĕн аталанăвĕпе паянхи сăн-сăпачĕ. Публицистика стилĕ. Публицистика жанрĕсем.

Сыхăнуллă пуплеве аталантарасси.

9 класра вĕреннине аса илсе пĕтĕмлетесси.

Чăваш чĕлхи урокĕсен тематика планĕ – 9 класс (51 сехет)

Уроксен йĕрки	Урок теми	Сехетсен шучĕ
1	Чăваша чăваш чĕлхи кирлĕ.	1
8-мĕш класра вĕреннине аса илесси (3 сехет)		

2	8-мѣш класра вѣреннине аса илесси. Предложенин тѣп тата кѣѣн членѣсем. Кѣткѣсланнѣ хутсѣр предложенисем.	1
3	8-мѣш класра вѣреннине аса илесси. Хутлѣ предложени. Ңыхѣну паллисѣр хутлѣ предложенисем.	1
4	Тѣрѣслев диктанчѣ.	1
Сыпѣнуллѣ хутлѣ предложенисем (8 сехет)		
5	Мѣн вал хутлѣ предложени? Хутлѣ предложенисен тѣсѣсем.	1
6	Сыпѣнуллѣ хутлѣ предложенисем, тѣсѣсем.	1
7	Сыпѣнуллѣ хутлѣ предложенири хутсѣр предложенисене Ңыхѣнтаракан союзсем.	1
8	Сыпѣнуллѣ хутлѣ предложенисенче чарѣну паллисем лартасси.	1
9	Изложени.	1
10	Сыпѣнуллѣ хутлѣ предложенисене тишкересси.	1
11	"Сыпѣнуллѣ хутлѣ предложени" темѣна Ңирѣплетни.	1
12	Тѣрѣслев диктанчѣ.	1
Пѣхѣнуллѣ хутлѣ предложенисем (21 сехет)		
13	ПХ предложенисем.	1
14	ПХ предложенин пайѣсем.	1
15	Изложени.	1
16	ПХП тѣп предложенипе Ңыхѣнтаракан мелсем.	1
17	ПХП предложенисен хутлѣ пѣрлѣхри вырѣнѣ.	1
18	Пѣхѣнуллѣ хутлѣ предложенисенче чарѣу палли лартасси.	1
19	ПХП ушкѣнѣсем.	1
20	Союзлѣ пѣхѣнуллѣ хутлѣ предложенисем.	1
21	Союзла сѣмахлѣ ПХП.	1
22	ХыҢ сѣмахлѣ ПХП.	1
23	Пайѣсене аффиксемпе Ңыхѣнтаракан ПХП.	1
24	Пайѣсене -и аффикспа Ңыхѣнтаракан ПХП.	1
25	Пайѣсене падеж аффиксѣсемпе Ңыхѣнтаракан ПХП.	1
26	Пайѣсене падеж системине кѣмен аффиксемпе Ңыхѣнтаракан ПХП.	1
27	Пайѣсене глаголѣн деепричати аффиксѣсемпе Ңыхѣнтаракан ПХП.	1
28	Пайѣсене глаголѣн причати аффиксѣсемпе Ңыхѣнтаракан ПХП.	1
29	Пайѣсене вырѣн - йѣркипе Ңыхѣнтаракан ПХП.	1
30	Изложени.	1
31	ПХП вѣреннине аса илесси.	1
32	ПХП тишкересси.	1
33	Тѣрѣслев диктанчѣ.	1
Кѣткѣс тытѣмлѣ хутлѣ предложенисем (5 сехет)		
34	Кѣткѣс тытѣмлѣ хутлѣ предложенисем.	1
35	Кѣткѣс тытѣмлѣ Ңыхѣну паллисѣр хутлѣ предложенисем.	1
36	Кѣткѣс тытѣмлѣ Ңыхѣну паллилѣ хутлѣ предложенисем.	1
37	Кѣткѣс тытѣмлѣ ПХП.	1
38	Тѣрѣслев диктанчѣ	1
Текст (9 сехет)		
39	Текст.	1
40	Чѣлхе, пуплев тата Ңыру.	1
41	Чѣваш Ңыравѣн аталанѣвѣпе паянхи сѣн - сѣпачѣ.	1

42	Публицистика стилё, жанрёсем.	1
43	Публицистика стилё. Заметка.Репортаж.	
44	Публицистика стилё. Очерк. Хаклав.	1
45	Публицистика стилё. Интервью.	1
46	Изложени.	1
47	Пуплев стилёсене вёреннине аса илни.	1
Вёреннине аса илни (4 сехет)		
48	Синтаксиса вёреннине аса илни.	1
49	Пётёмлету тёрёслев диктанчё.	1
50	Вёреннине аса илни.	1
51	Вёреннине аса илни.	1

Ачасен ёёсене хакламалли виçесем

Сăмахпа каласа хуравланине хакламалли ёёсем

Ачасем чăваш чĕлхи çинчен мĕн пĕлнине тĕрĕслемелли меслетсенчен пĕри вăл – сăмахпа каласа хуравлани. Ачан хуравĕ тулли, сыхăнулă, шухăш енчен йĕркеллĕ тытса грамматика пулăмне тĕрĕс аңлантарма пĕлмелле.

Вĕренекенĕн хуравне хакланă чухне çак критерисене тĕпе хумалла: 1) туллилĕхпе тĕрĕслĕхĕ; 2) вĕреннине мĕн таран аңланни; 3) литература чĕлхин нормисене пăхăнни.

«5» палă виçи: а) ача вĕреннĕ материала пĕтĕмпех аңланать, туллин каласа парать; â) каланине кĕнекери тĕслĕхсемпе çеç мар, хай тупнисемпе те çирĕплетме пултарсан; б) материала йĕркипе, сыхăнулă, литература чĕлхин нормисене пăхăнса каласа парать.

«4» палă виçи: ача «5» палă хаклавĕн материалне пĕтĕмĕшле пĕлме тивĕç, учитель асăрхаттарнă йăнăша хай тĕллĕн тÿрлетме пултармалла. Шухăш йĕркине 1-2 çĕрте литература номерне 1-2 тĕлте пăсма юрать.

«3» палă виçи: ача вĕреннĕ тема материалне туллин уçса параймасть, правилăсене тĕрĕс калаймасть, каланине хай тĕслĕхсемпе çирĕплетеймест, сыхăнулă калаймасть, пуплев йăнăшĕсем 3-4 çитме пултараççĕ.

«2» палă виçи: ача вĕреннĕ материалăн чылай пайне пĕлмест, правилăсене тĕслĕхсемпе çирĕплетеймест, пăтраштарса, сыхăнусăр калать, материала пачах пĕлейменни туйăнать пулсан.

Вĕренекенсен сыру ёёне хаклаши Çырса илни (пăхса сырни)

Çырса илме паракан текст калăпăшĕ 5 класра 40-50 сăмахран иртмелле мар. Çырса илнине хакламалли виçесем: «5» палă ёё тирпейлĕ, йăнăшсăр, тĕрĕс пурнăçланă пулсан лартмалла; «4» палă грамматика ёёне пурăçланă чухне 1-2 йăнăш янă пулсан лартмалла;

«3» палă лартнă ёёре 3-4 йăнăшран ытла пулмалла мар; «2» палă лартмалли ёёре йăнăш 5-рен пуёласа 9-а çитме пултарать; «1» палă лартмалли ёёре 10 е ытларах йăнăш пулат.

Çырса хуравланине хаклаши

5-11 классенче ачасен пĕлĕвне тĕрĕслеме сырса хуравлани те вырăнлă. Ку мелпе 5-бкласс ачисем текста мĕнле аңланнине тата предложенисене тĕрĕс йĕркелеме пултарнине тĕрĕслеме усă кураççĕ. Çырса хуравламалли ыйтусене унчен вуланă текст, пурнăçпа сыхăннă пĕр-пĕр каткăс та интереслĕ тема тавра е ўкерчĕк тăрăх (сырнă чух ўкерчĕк ачасен куçĕ умĕнче пулмалла), диафильмпа кинофильм е вёсен сыпăкĕсем тăрăх йĕркелемелле.

Вуланă текст тăрăх хатĕрленĕ ыйтусене хуравлани чылай енчен изложение сывăх. Çавăнпа ыйтусен изложени планĕ евĕр йĕркелеме юрать. Пĕр-пĕр темăпа хаёрленнĕ ыйтусене хуравласа сырни сочинени майлă. Çавăнпа та ачасем хуравласан сырнă ёёре сăмах йышĕ

(енчен те кашни ыйтава 1-2 предложенипе хуравласан) ғырса илме паракан текстринчен иртмелле мар.

5 класра 6-10 ыйту пама юрать (енчен те ача кашни ыйтава 4-6 сәмахран тәракан предложенипе хуравлать пулсан). Ҙырса хуравланә ёссене хакланә чухне җакна шута илмелле:

а) хуравсем тулли, тәрәс җыпәсулла пулни;ә) чәлхене пәлни;

б) орфографипе пунктуации ханәхавә.

Ёсе пур енлән тишкерсе пәр палләпа хакламалла:

«5» паллә – пур ыйтава та тәрәс хуравланә (хуравра 1 пуплев, 1 орфографи йәнәшә пулма пултарать).

«4» паллә – пур ыйтава та тәрәс хуравланә, анчах та ёсре 3 орфографи йәнәшәпе 2 пунктуаци йәнәшә е пәр-икә хуравра 2-3 пуплев йәнәшә пур.

«3» паллә – панә ыйтусене хуравлама пултарнә, анчах та 4-5 орфографи йәнәшә, 3-4 пунктуаци йәнәшә, 4 пуплев йәнәшә тәл пулать.

«2» паллә – панә ыйтусенчен җуррине хуравлайман, текст содержания енчен аяккалла пәрәннә, 6-10 орфографи тата 5-6 пунктуаци йәнәшә янә, пуплев йәнәшә, «3» паллә лартмалли виҗерен иртсе кайнә.

Тест хуравәсене хакласси

0-32 балл – «2»

33-50 балл – «3»

51-70 балл – «4»

71- 100 балл – «5»

Диктантсене хакламалли виҗсем.

«5» паллә ёсе йәнәшәр җырсан. 1 пәчәк орфографи йәнәшә е пәчәк пунктуаци йәнәшә пулсан лартмалла.

«4» паллә виҗи: орфографи йәнәшә 2 тата пунктуаци йәнәшә; е орфографи йәнәшә 1 тата пунктуаци йәнәшә 3; пунктуаци йәнәшә 4.

«3» паллә виҗи: орфографи йәнәшә 4 тата пунктуаци йәнәшә 4; орфографи йәнәшә 3 тата пунктуаци йәнәшә 5 җитсен; е пунктуаци йәнәшә җеҗ 7 пулсан;

«2» паллә: орфографи йәнәшә 7 таран пулсан тата пунктуаци йәнәшә 7 иртмесен; е орфографи йәнәшә 6 тата пунктуаци йәнәшә 7; е орфографи йәнәшә 5 тата пунктуаци йәнәшә 9; е орфографи йәнәшә 8 тата пунктуаци йәнәшә 6 пулсан.

Тәрәслев ёҗә диктантран тата хушса панә ёҗрен тәрәтә пулсан - яна икә палләпа хакламалла. Ун пек чух диктант калапәшне 15 сәмах таран кәскетме юрать.

Хушма грамматика ёҗән хаклав виҗи

«5» паллә – ёсе пәтәмпех тәрәс тунә;

«4» паллә – ёҗән 3|4 пайне тәрәстунә;

«3» паллә – ёҗән 1|2 пайне тәрәстунә;

«2» паллә– ёҗән җуррине те туман.

Тәрәслев диктанчән хаклавә

«5» паллә – пәр йәнәш та җук;

«4» паллә – 1-2 йәнәш;

«3» паллә – 3-4 йәнәш;

«2» паллә – 5-7 йәнәш таран.

Сочиненисемпе изложенисене хакламалли виҗсем

Сочиненисемпе изложенисем ачасем шухәша тәрәс, җыхәнүллә йәркелесе җырма пултарнине, пуплев аталанәвән шайне тәрәслемелли тәп формәсем шутланаҗә.

5-9 классенче изложенисемпе сочиненисем җыртарнә чух вәренекенсен калаҗупа җыравне аталантарма программәра мән-мән паләртнине асра тытмалла.

изложени валли әс-пуҗа аталантарас, кәмәл-сипете җирәплетес енчен лайәх текстилмелле.

Калапәшә вәтамран 5 класра 95-130 сәмах пулмалла.

Изложенин е сочиненин содержанияне хакланă чухне ҫак енсене шута илмелле: а) ҫырни темăпа, тѣп шухăшпа килѣшсе тăнине;

ă) ёссене туллин ёырса панине, фактсене тѣрѣс ҫырса кăтартнине; б) стиле јака тытса пынипе пыманнине.

Сочиненипе изложени хаклавѣ

Хаклав палли	Мѣн шута илмелле	
	Содержанипе чѣлхе пуянлăхѣ	Тѣрѣс ҫырма пѣлни
«5» паллă	Ҫырса пани темăпа килѣшўллѣ. Тѣп шухăша ѳанланса, туллин, пăтраштармасăр ҫырса кăтартнă, сăмах пѣлтерѣшне пăтраштарман. Сăмах йышѣ ҫителѣклѣ. Предложенисене грамматика тѣлѣшѣнчен лайăх йѣркеленѣ. Стилъ енчен килѣшўллѣ ҫырнă. Сочинени содержанияне пуплевре пѣрер ҫитменлѣх пулма пултарать.	1 орфографи йăнăшѣ; (е 1 пунктуаци йăнăшѣ; 1 грамматика йăнăшѣ;)
«4» паллă	Пѣтѣмѣшпе илсен содержанияне темăпа килѣшўллѣ, анчах кăшт унран пăрăнни пур. Ҫырни, тѣпрен илсен, тѣрѣс, анчах уйрăм ҫѣрте фактсене пăсна. Шухăш татăлни тѣл пулатъ. Сăмах йышѣ ҫителѣклѣ, пѣр стилпе ҫырнă, чѣлхи илемлѣ. Содержанире 2, пуплевре 3-4 ҫитменлѣх пулма пултарать.	2 орфографи йăнăшѣпе 2 пунктуаци йăнăшѣ; (е 1 орфографи йăнăшѣ; 3 пунктуаци йăнăшѣ; е 4 пунктуаци йăнăшѣпе 2 грамматика йăнăшѣ;)
«3» паллă	Ёҫе темăран чылай пăрăнса ҫырнă. Тѣп шухăшсене каласа панă, анчах тѣрѣсех мар фактсем пур. Йѣркеллех, ҫыхăнуллах ҫырман. Сăмах йышѣ чухăнрах, шухăша тивѣҫлине суйласа илмен, пѣр пек предложенисемпе усă курнă. Стилъ тикѣслѣхѣ ҫук, илемлех ҫырман. Ёҫре содержанияне енчен 4 ҫитменлѣх, пуплев енчен 5 ҫитменлѣх пур.	4 орфографи йăнăшѣпе 4 пунктуаци йăнăшѣ; (е 3 орфографи йăнăшѣпе 5 пунктуаци йăнăшѣ; е 7 пунктуаци йăнăшѣпе 4 грамматика йăнăшѣ)
«2» паллă	Ёҫре темăна усса пaman. Содержанире тѣрѣс мар вырăн чылай. Шухăш ҫыхăнуллахѣ ҫук, план тăрах ҫырман. Стилъ пѣр пек мар. Содержанипе пуплевре 6-7 ҫитменлѣх пур.	7 орфографи йăнăшѣпе 7 пунктуаци йăнăшѣ; (е 6 орфографи йăнăшѣпе 8 пунктуаци йăнăшѣ; е 5 орфографи йăнăшѣпе 9 пунктуаци йăнăшѣ; е 8 орфографи, 6 пунктуаци йăнăшѣ тата 7 грамматика йăнăшѣ).

Чăваш чĕлхипе литература пуплевне тата пуплев хăнăхăвне изложенипе сочинени тăрăх хакламалли пĕтĕмĕшле таблица.

	содержани	пуплев	орфографи	пунктуаци	грамматика
«5»	0-1	0-1	0	0	0
	0-1	0-1	0	1	0
	0-1	0-1	0	0	1
	0-1	0-1	1	0	0
«4»	0-2	0-3	0	1	1
	0-2	0-3	0	0-1	2
	0-2	0-3	0	2-5	0-2
	0-2	0-3	1	0	1-2
	0-2	0-3	1	1-3	0-2
	0-2	0-3	2	0-4	0-2
	0	0	3	0	0
«3»	0-4	0-5	0	0-4-8	3-4
	0-4	0-5	0	0-9	0-4
	0-4	0-5	1	0-3	3-4
	0-4	0-5	1	4-6	0-4
	0-4	0-5	2	0-3	3-4
	0-4	0-5	2	4-6	0-4
	0-4	0-5	3	0-5	0-4
	0-4	0-5	4	0-6	0-5
	0-4	0-5	5	0-5	0-5
	0-4	0-5	6	0-6	0-6
«2»	0-6	0-7	5	9	0-6
	0-6	0-7	6	8-10	0-6
	0-6	0-7	7	7-9	0-6
	0-6	0-7	8	0-8	0-6

